

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний економічний університет
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України
Інститут економіки Уральського відділення Російської академії наук
Харківський інститут фінансів Українського державного університету
фінансів та міжнародної торгівлі
Камчатський державний технічний університет
Вища школа бізнесу Томського державного університету
Університет ЛІОН 2 ім. Люм'єра

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«Соціально-економічний розвиток
України та її регіонів: проблеми
науки та практики»

23 – 24 травня 2013 року

м. Харків, Україна

ББК 65.050

С 90

*Рекомендовано на засіданні вченої ради Харківського національного економічного університету
(протокол № 7 від 25.03.2013 р.);*

*вченої ради Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України
(протокол № 4 від 22.04.2013 р.)*

Рецензенти: **Алексєєв І. В.** – д. е. н., проф., зав. кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів);
Благун І. С. – д. е. н., проф., зав. кафедри економічної кібернетики Прикарпатського національного університету (м. Івано-Франківськ);
Ковальчук К. Ф. – д. е. н., проф., декан факультету економіки та менеджменту, зав. кафедри фінансів Національної металургійної академії України (м. Дніпропетровськ)

Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та С 90 практики. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23 – 24 травня 2013 р.– Х.: ВД «ІНЖЕК», 2013. – 64 с. Укр. мова, рос. мова, англ. мова

ISBN 978-966-392-420-5

У цьому виданні зібрані матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики», в яких розглядаються проблеми забезпечення сталого розвитку України та її регіонів; обґрунтовується інструментарій фінансово-податкового регулювання соціально-економічного розвитку та моделювання соціально-економічних процесів в сучасних умовах розвитку України. Невідомою частиною цього видання є збірка тез доповідей учасників конференції на електронному носії.

Видання рекомендовано науковцям, аспірантам, студентам економічних спеціальностей та фахівцям-практикам, що займаються вирішенням питань соціально-економічного розвитку України та її регіонів.

ББК 65.050

ISBN 978-966-392-420-5

© Колектив авторів, 2013
© ВД «ІНЖЕК», 2013

ЗМІСТ

Організаційний комітет.....	13
Порядок денний	14
Пленарне засідання	15
Секції конференції.....	16
Виступи на пленарному засіданні.....	18
Гнибіденко І. Ф. Соціальна політики в Україні: стан та перспективи розвитку.....	18
Тищенко А. Н. Конкурентоспособность Украины и ее регионов: оценка и перспективы повышения	24
Іванов Ю. Б. Дерегулювання економіки: податково-бюджетний аспект	37
Криворотов В. В., Калина А. В. Методология исследования конкурентоспособности современных территориально- производственных систем	49
Додаток 1. Перелік доповідей на секційних засіданнях, які рекомендовані для публікації у фаховому виданні	57
Додаток 2. Тези доповідей учасників конференції (на електронному носії)	

Секція 1. Стратегія соціально-економічного розвитку України та її регіонів

<i>Антоненко С. В.</i> Правова основа податково-бюджетних відносин між центром та регіонами.....	76
<i>Бережна Ю. В.</i> Щодо визначення поняття «потенціал сфери охорони здоров'я»	79
<i>Берідзе Т. М.</i> Комплексний моніторинг як складова системи стратегічного управління підприємством.....	82
<i>Белосвет О. В.</i> Цінова кон'юнктура ринку як інструмент стимулювання молокопродуктового підкомплексу АПК.....	84
<i>Бирський В. В.</i> Інтелектуальний капітал як необхідна умова формування стратегії соціально-економічного розвитку регіонів України.....	88

<i>Богущ Л. Г.</i> Регіональна соціально-економічна інтеграція як стратегія стимулювання розвитку проблемних територій	91
<i>Булеев И. П., Булеев Е. И.</i> Значение интеграции в обеспечении конкурентоспособности металлургии Украины	96
<i>Бунтов И. Ю.</i> Ефективність сонячної енергетики в Україні	100
<i>Васильчук І. П.</i> Роль ФПП у розвитку вітчизняної економіки	107
<i>Гажа Е. В.</i> Социально-психологические причины уклонения от уплаты налогов	110
<i>Головня А. С.</i> Проблемні аспекти формування дохідної частини місцевих бюджетів територіальних громад	114
<i>Губарева І. О.</i> Державне регулювання економічної безпеки регіонів за рахунок зниження тінізації їх економіки	117
<i>Гонда В.</i> Инновации как фактор роста в контексте стратегии Европа 2020	121
<i>Гончарова С. Ю., Радущо Ю. П.</i> Рівень та якість життя населення: оцінка та напрями підвищення	125
<i>Gruzd M. V.</i> Improvement of innovation management and investment of the regional development	130
<i>Далюк Н. Я.</i> Реструктуризація як форма економічного і фінансового оздоровлення підприємств сфери послуг	133
<i>Дзеніс О. О.</i> Обґрунтування стратегії розвитку підприємства	138
<i>Єрмошкіна О. В.</i> Фінансові аспекти стимулювання розвитку регіонів у контексті соціальної відповідальності бізнесу	141
<i>Замковий О. І.</i> Управління власністю мешканців територіальної громади через корпоративні принципи	145
<i>Іванов Ю. Б., Малишко Ю. М.</i> Проблеми визначення бази оподаткування нерухомості в Україні	148
<i>Іванова О. Ю.</i> Податково-бюджетний інструментарій стимулювання регіонального розвитку	152

<i>Колмакова В. М.</i> Фінансова складова стратегії регіональної екологічної політики (на прикладі Волинської області)	156
<i>Корсак В. І.</i> Ключові фактори, які визначають інвестиційну привабливість регіональних роздрібних ринків	160
<i>Костенко А. О.</i> Проблеми та перспективи розвитку нафтопереробної галузі України	163
<i>Костенко Д. М.</i> Зменшення енерго- та газоемності ВВП України як крок до сталого соціально-економічного розвитку України	167
<i>Костяна О. В.</i> Удосконалення системи випереджаючих індикаторів ділової активності для економіки України.....	172
<i>Кулик В. В.</i> Основні фактори невизначеності відтворення національної економіки як соціально-економічної системи	176
<i>Литвиненко Я. В.</i> Інноваційна діяльність, її стимулювання та напрямки подальшого розвитку в Україні	180
<i>Матюшенко І. Ю.</i> Відповідність пріоритетів державної програми активізації економіки України на 2013–2014 рр. світовим тенденціям технологічного розвитку.....	183
<i>Мітал О. Г.</i> Пріоритетні напрямки бюджетного інвестування регіонального розвитку	191
<i>Одінцов О. М.</i> Стратегія інституційного розвитку регіонального АПК на основі агропромислових кластерів.....	193
<i>Олейник А. Д.</i> Типологія проблемних регіонів в країнах ЄС і Україні	197
<i>Орлов П. А.</i> Некоторые проблемы социальной ответственности субъектов хозяйствования в свете мирового финансово-экономического кризиса	201
<i>Павлова Н. В., Іванов Ю. Б.</i> Податкове стимулювання інновацій за рахунок інвестиційної діяльності венчурних фондів України	207

<i>Пенцова Н. В.</i> Актуальність розвитку освітніх послуг в закладах післядипломної педагогічної освіти України	211
<i>Процько О. В.</i> Оподаткування операцій з цінними паперами: новачі і проблеми	214
<i>Ревенко О. В., Рудюк А. О.</i> Вплив прямого та непрямого оподаткування на якість життя населення	217
<i>Сментина Н. В.</i> Соціально-економічний розвиток м. Одеса в розрізі стратегічного планування як форми управління розвитком мезосистем	221
<i>Стрельцова Н. Л.</i> Інвестиції в людський капітал як фактор економічного росту країни.....	225
<i>Тимушева Н. Ю.</i> Стимулювання соціально-економічного розвитку за допомогою міжбюджетних трансфертів	227
<i>Чумакова О. О.</i> Стратегічні напрями державного регулювання ціноутворення в Україні	231
<i>Яценчук С. В.</i> Фактор брендингу у інноваційному розвитку промислових підприємств регіону	235

Секція 2.

Статистичні методи та моделі в управлінні соціально-економічних процесів

<i>Аксенова И. В.</i> Методические подходы к статистической оценке конкурентоспособности региона.....	239
<i>Аксёнова И. В., Бондаренко Л. А.</i> Порівняльний аналіз інноваційної діяльності в Україні та в країнах СНД	243
<i>Аксёнова И. В., Сокольська Т. А.</i> Статистичний аналіз прямого іноземного інвестування в Україну	247
<i>Бакута А. В.</i> Формування кластерних утворень підприємств машинобудування на базі створення регіонального логістичного центру	251

<i>Богацький С. О.</i> Проблеми управління ефективністю системи розподілу продукції підприємств оптової торгівлі в аспекті соціально-економічного розвитку України та регіонів	254
<i>Гриневич А. В., Шаповалов В. В.</i> Сравнительный анализ уровня занятости населения в Украине и других странах.....	260
<i>Зірко О. В.</i> Теоретичне дослідження дефініції «структурне безробіття».....	264
<i>Іващенко П. О., Посохов І. М.</i> Перевірка гіпотез про характер впливу фінансових чинників на ризики корпорації за допомогою непараметричного статистичного критерію.....	268
<i>Капліна А. О., Шириня Я. Р.</i> Стейкий розвиток регіонів: еколого-економічний аспект	270
<i>Карпенко А. С.</i> Розробка методичного забезпечення щодо прийняття рішень стосовно управління поведінкою промислового підприємства з використанням матричного підходу та когнітивного моделювання	278
<i>Ковалевська А. В., Биченко Л. А.</i> Оцінка ефективності використання комунальної власності (на прикладі комунальних підприємств ядра Харківської агломерації).....	283
<i>Корж Н. В.</i> Класифікація моделей корпоративного управління	287
<i>Коюда О. П.</i> Інноваційний потенціал та інноваційний розвиток регіонів	289
<i>Лашин В. І., Кузніченко В. М.</i> Дефіцитна модель управління інвестиційними проектами у регіонах	293
<i>Мілевська Т. С.</i> Експертне оцінювання заходів покращення інноваційного розвитку регіонів України	297
<i>Мілевський С. В.</i> Оцінка рівня конкурентоспроможності регіонів України.....	301

<i>Орлова А. Ю.</i> Нормативное обеспечение оценивания амортизации основных средств в себестоимости продукции промышленных предприятий	307
<i>Павловская Е. А.</i> Роль внешних займов в кейнсианских теориях экономического роста и их оценка	311
<i>Пирог О. В.</i> Секторна модель розвитку національного господарства країни в умовах постіндустріального суспільства	314
<i>Погасій С. С., Дудко Н. В.</i> Роль та місце малого підприємництва в Україні.....	318
<i>Погорелов Ю. С., Рудніченко Є. М.</i> Розвиток підприємств та їх економічна безпека у контексті реформування суб'єктів фіскальної функції держави	321
<i>Пожуєва Т. О.</i> Підходи щодо оцінювання ефективності інноваційної діяльності	325
<i>Полякова О. Ю.</i> Проблеми імітаційного моделювання розвитку регіонів.....	328
<i>Попова О. Ю., Єрмолаєва Ю. П.</i> Оцінювання «вtrat» валового регіонального продукту при нерациональному природокористуванні	331
<i>Пурський О. І., Мороз І. О.</i> Визначення інтегральних показників соціально-економічного розвитку регіонів на основі експертно-статистичного методу	334
<i>Раєвцева О. В., Горохова О. І.</i> Алгоритм управління кризовими ситуаціями на промисловому підприємстві	338
<i>Єрова І. А.</i> Схема статистичної оцінки зовнішньоекономічної діяльності підприємств.....	342
<i>Єрова І. А., Половнєва А. О.</i> Специфіка статистичної оцінки рівня мінімальної заробітної плати.....	346
<i>Тищенко В. Ф.</i> Застосування когнітивного моделювання для виявлення впливу факторів на розвиток публічно-приватного партнерства	350

<i>Ткаченко А. М., Вакуліч А. М.</i> Стратегія екологічно спрямованого інноваційного розвитку підприємств переробної промисловості	354
<i>Цопа Н. В., Ковальська Л. С.</i> Підхід до вибору стратегій ефективного використання потенціалу регіону	358
<i>Чанкіна І. В.</i> Аналіз сучасних методів управління якістю продукції	362
<i>Чичкало-Кондрацька І. Б., Радченко А. М.</i> Оцінювання впливу експортного потенціалу на економічний розвиток національної економіки	366
<i>Шуликов А. О.</i> Аналіз інтенсивності публікацій в СМІ діяльності регіональних політичних акторів (на прикладі Камчатського краю)	369
<i>Ястремська О. О.</i> Визначення чинників впливу на розвиток туристичної галузі.....	374

Секція 3.

Інституційна підтримка національного та регіонального розвитку

<i>Данцова О. Є.</i> Інституційне забезпечення фінансового сектора економіки України	379
<i>Доценко О. Ю.</i> Стратегія фінансової підтримки інноваційного розвитку регіону.....	383
<i>Журавльова Т. О., Сорочинська І. О.</i> Залучення інвестицій у Придунайський регіон як важлива складова його економічного розвитку.....	386
<i>Журавльова Т. О., Мех О. О.</i> Інвестиційна стратегія Одеського регіону.....	390
<i>Куценко Т. М.</i> Характеристика основних елементів інституціонального забезпечення інноваційного розвитку	394
<i>Лебедєв С. С.</i> Інституційна підтримка розвитку людського капіталу Харківського регіону	398

<i>Миргородський Д. Ю.</i> Проблеми інституційної підтримки розвитку галузі інформаційних технологій в Україні	401
<i>Наркізов М. М.</i> Інститут держави в процесі модернізації соціально-економічного розвитку	404
<i>Пилипенко С. М.</i> Особливості формування інституціонального середовища регіонального розвитку	407
<i>Погорелов Ю. С., Рудніченко Є. М.</i> Розвиток підприємств та їх економічна безпека у контексті реформування суб'єктів фіскальної функції держави	411
<i>Потьомкін Ю. С.</i> Проблемні аспекти реформи депозитарної системи	414
<i>Сердюков К. Г., Тьо Ю. В.</i> Особливості переходу до бездокументарного ринку цінних паперів.....	418
<i>Сердюков К. Г., Цвешин Ю. О.</i> Переваги та недоліки бухгалтерського аутсорсингу для малого та середнього бізнесу	422
<i>Смолякова О. М.</i> Обґрунтування складових економічної стійкості підприємства	427
<i>Тертичний О. О.</i> Інституційні особливості сучасної трудової міграції	430
<i>Химинець В. В.</i> Організаційно-інституційні механізми забезпечення сталого розвитку Карпатського регіону	434
<i>Хохлов Н. П.</i> Україна в сообществе ассоциированных стран	437

Секція 4.

Проблеми розвитку трудової сфери в Україні

<i>Агавердієва Х. Ф.</i> Впровадження нефінансової звітності за результатами діяльності недержавних пенсійних фондів.....	444
<i>Ачкасова О. В.</i> Проблема автоматизації компетентнісного підходу до підбору персоналу підприємства	448

<i>Брюховецкая Н. Е., Кизилова А. В.</i> О некоторых подходах к пониманию социализации предприятий.....	452
<i>Брюховецкий Я. С.</i> Проблемы мотивации труда в экономике и на промышленных предприятиях Украины.....	455
<i>Гриненко А. М., Кирилюк В. В.</i> Соціально-трудо́ві аспекти соціальної згуртованості суспільства.....	458
<i>Гриньова В. М., Сідоренко В. В.</i> Методичний підхід до виявлення напрямків підвищення продуктивності праці персоналу	461
<i>Дедіков О. І.</i> Про тенденції змін на ринку праці в Україні	464
<i>Доровської О. Ф., Гідзула А. О.</i> Формування системи показників оцінки трудових ресурсів підприємства.....	468
<i>Дороніна О. А.</i> Забезпечення гідного рівня трудових доходів як передумова людського розвитку в Україні	472
<i>Єрмоленко О. А.</i> Формування системи чинників впливу на формування і функціонування ринку праці України.....	476
<i>Іванісов О. В.</i> Особливості формування системи стимулювання праці управлінського персоналу на вітчизняних підприємствах.....	479
<i>Калініна Т. О.</i> Формування трудового потенціалу підприємства у сучасних умовах господарювання	483
<i>Касьмін Д. С.</i> Внутрішні протиріччя функціонування молодіжного ринку праці.....	487
<i>Колода М. О.</i> Сучасні проблеми мотивації персоналу та їх вплив на ефективну діяльність та розвиток українських підприємств.....	489
<i>Лантев В. И.</i> Особенности кадровой политики в сфере высвобождения персонала	493
<i>Лебединська О. С.</i> Взаємодія інтересів учасників аудиту персоналу за об'єктами	497
<i>Лутай Л. А., Шпандарук В. О.</i> Дослідження ефективності системи управління персоналом на підприємствах	500

<i>Маркова Н. С.</i> Дослідження видів резервів розвитку персоналу	504
<i>Мишина С. В., Мішин О. Ю.</i> Формування організаціїно-економічного забезпечення оцінки ефективності управління персоналом.....	508
<i>Назарова Г. В.</i> Формування організаційної культури на засадах соціального партнерства.....	512
<i>Олійник К. А.</i> До питання покращення фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств.....	515
<i>Писаревська Г. І.</i> Розвиток ринку рекрутингових послуг в Україні.....	519
<i>Славгородська О. Ю.</i> Управління персоналом підприємства на засадах компетентнісного підходу	523
<i>Сотнікова Ю. В.</i> Зарубіжний досвід використання стратегії швидкого реагування на масове вивільнення працівників	526
<i>Степанова Е. Р.</i> Використання інструментарію бізнес-процесів для удосконалення системи матеріального стимулювання	530
<i>Цимбалюк С. О.</i> Теоретико-методологічні аспекти конструювання компенсаційного пакета	533
<i>Цюрко І. А.</i> Необхідність формування недержавної пенсії для працівників бюджетних установ	537
<i>Чирва О. Г.</i> Державна фінансова підтримка сільськогосподарських підприємств.....	541

Шановні учасники конференції!

Вітаємо Вас на Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» в Харківському національному економічному університеті!

***Бажаємо Вам
гарного настрою та успішної роботи на конференції!***

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Пономаренко В. С. – д. е. н., проф., ректор Харківського національного економічного університету, співголова оргкомітету (Україна);

Кизим М. О. – д. е. н., проф., директор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, співголова оргкомітету (Україна);

Гонда Володимир – к. е. н., проф. кафедри економічної теорії народногосподарського факультету Економічного університету Братислави (Словаччина);

Єрмаченко В. Є. – к. е. н., проф., заступник керівника (проректор з науково-педагогічної роботи) (Україна);

Іванов Ю. Б. – д. е. н., проф., заст. директора з наукової роботи Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, проф. кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету (Україна);

Іващенко Г. О. – к. е. н., доц., декан факультету статистики та економічного моделювання Вищої школи бізнесу Томського державного університету (Росія);

Назарова Г. В. – д. е. н., проф., зав. кафедри управління персоналом та економіки праці (Україна);

Расвєнєва О. В. – д. е. н., проф., зав. кафедри статистики та економічного прогнозування Харківського національного економічного університету (Україна);

Сердюков К. Г. – к. е. н., доцент, зав. кафедри економіки та оцінки майна підприємств (Україна);

Павлова М. В. – к. е. н., доц., декан факультету економіки та управління ФГБОУ ВПО «Камчатський державний технічний університет» (Росія);

Татаркін О. І. – д. е. н., проф., академік РАН, директор інституту економіки Уральського відділення РАН (Росія);

Хижі Майя – керівник департаменту по міжнародній роботі Вищої школи «Хуманітос» (Польща);

Шоша, Жан-Юг – почесний професор Університету Ліон-2, факультету економічних наук та управління (Франція).

ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ

23 травня 2013 р., четвер

8³⁰ – 10³⁰ – реєстрація учасників (фойє лекційного корпусу), поселення;

11⁰⁰ – 13⁰⁰ – пленарне засідання (актова зала);

13⁰⁰ – 14⁰⁰ – обідня перерва;

14³⁰ – 17³⁰ – робота круглого столу (ауд. 311 бібліотечного корпусу);

14³⁰ – 17³⁰ – робота секцій (ауд. 402, 502, 509, 701 бібліотечного корпусу)

18⁰⁰ – 21⁰⁰ – вечерея у дружньому колі

24 травня 2013 р., п'ятниця

10⁰⁰ – 12³⁰ – робота секціях (ауд. 402, 502, 509, 701 бібліотечного корпусу);

12³⁰ – 13⁰⁰ – підведення підсумків конференції (ауд. 402 бібліотечного корпусу), вільний час.

Місце проведення: Харківський національний економічний університет, м. Харків, 61001, пр. Леніна, 9а. (Проїзд від станції м. «Південний вокзал» або ст. м. «Проспект Гагаріна» до ст. м. «Наукова»).

Тел. (057) 758-77-10 (дод. 3-57)

**ПРОГРАМА РОБОТИ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

23 травня 2013 року

Відкриття конференції

Вітальне слово д. е. н., професора, ректора Харківського національного економічного університету **Пономаренка Володимира Степановича**.

ДОПОВІДІ

1. Кизим Микола Олександрович – д. е. н., професор, директор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України – *«Оцінка, прогнозування і моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів України»*.

2. Гнибіденко Іван Федорович – д. е. н., професор кафедри управління персоналом та економіки підприємства ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана» – *«Соціальна політики в Україні: стан та перспективи розвитку»*.

3. Тищенко Олександр Миколайович – д. е. н., проф. завідувач відділу проблем розвитку національної економіки Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, професор кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету – *«Конкурентоспособность Украины и ее регионов: оценка и перспективы повышения»*.

4. Іванов Юрій Борисович – д. е. н., професор, заст. директора з наукової роботи Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, професор кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету – *«Дерегулювання економіки: податково-бюджетний аспект»*.

5. Криворотов Вадим Васильевич – д. е. н., проф., завідувач кафедри «Економіки виробничих та енергетичних систем», Уральського федерального університету ім. першого Президента Росії Б. М. Єльцина, (м. Єкатеринбург, Росія) – *«Методология исследования конкурентоспособности современных территориально-производственных систем»*.

Регламент: доповіді – до 15 хвилин;

виступи під час обговорення – до 5 хвилин

СЕКЦІЙНІ ЗАСІДАННЯ КОНФЕРЕНЦІЇ

23 травня 2013 року

**Секція 1. Стратегія соціально-економічного розвитку
України та її регіонів**

Керівник секції – **Волік Ірина Миколаївна** – к. е. н., доцент, вчений секретар Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Секретар секції – **Шликова Вікторія Олександрівна** – аспірант Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

**Секція 2. Статистичні методи та моделі в управлінні
соціально-економічних процесів**

Керівник секції – **Стрижиченко Костянтин Анатолійович** – к. е. н., доцент кафедри статистики та економічного прогнозування

Секретар секції – **Горохова Ольга Іванівна** – викладач кафедри статистики та економічного прогнозування

**Секція 3. Інституційна підтримка національного
та регіонального розвитку**

Керівник секції – **Сердюков Костянтин Георгійович** – к. е. н., доцент, завідувач кафедри економіки та оцінки майна підприємств Харківського національного економічного університету

Секретар секції – **Федосєнко Інна Геннадіївна**, викладач кафедри економіки та оцінки майна підприємств Харківського національного економічного університету

Секція 4. Проблеми розвитку трудової сфери в Україні

Керівник секції – Іванова Ольга Юріївна – к. е. н., доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Харківського національного економічного університету

Секретар секції – Лебединська Олена Сергіївна – викладач кафедри управління персоналом та економіки праці Харківського національного економічного університету

ВИСТУПИ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

Гнибіденко І. Ф., докт. екон. наук, професор кафедри управління персоналом та економіки праці, ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Імперативи формування соціальної політики, які обрала Україна, спрямовані на побудову соціально орієнтованої ринкової економіки. Їх сутність полягає в оптимальному поєднанні принципів ринкової організації господарства і принципів соціальної справедливості. У Конституції України визначено, що соціальна держава – це держава, яка послідовно проводить політику, спрямовану на захист прав людини. А стаття перша наголошує, що «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [1].

Метою соціальної політики є створення умов для розвитку та оптимального функціонування соціальних відносин, всебічного розкриття творчого потенціалу особистості, досягнення в суспільстві соціальної злагоди, стабільності та соціальної цілісності.

До основних пріоритетів соціальної політики відносяться: захист прав і свобод людей; гарантована участь кожного громадянина у суспільно-політичному житті; задоволення культурних, духовних та освітніх потреб людини, надання їй якісних медичних послуг, забезпечення реалізації демократичних прав і свобод; щорічне зростання реальної заробітної плати, пенсій та інших соціальних виплат.

Соціальна політика, як і будь-яка інша діяльність, для досягнення своїх цілей може використовувати набір різноманітних інструментів, які допомагають вирішити соціальні проблеми комплексно й ефективно. До них відносять: фінансову допомогу; кредити на оплату послуг; безготівкову допомогу; оподаткування; послуги; консультування, рекомендації чи захоочення бажаної діяльності; інформації; заборону або обмеження пев-

них дій; спеціальні стягнення; правові статуси, угоди; заходи стосовно взаємодії груп населення та установ.

Основними напрямками вдосконалення державної політики на стадії ринкових перетворень мають бути, як ми вважаємо, такі. По-перше, щодо сприяння продуктивній зайнятості та захисту від безробіття. Головними результатами проведення заходів цього напрямку в 1991–2012 рр. було упередження масового відкритого безробіття, банкрутства підприємств, забезпечення зайнятості працездатного та економічно активного населення. Як наслідок, на початок 2013 р. рівень зареєстрованого безробіття становив 1,8 відсотка, що значно нижче показників європейських країн. Проте суспільство заплатило за штучне стримування безробіття значними соціальними втратами: на промислових підприємствах утвердилась низькопродуктивна праця, незадовільна трудова дисципліна, відбувається декваліфікація якісної робочої сили.

Наступним напрямком сучасної соціальної політики в Україні є вирівнювання та захист доходів трудящих. Нині дії держави в цій сфері аж ніяк не можна визнати успішними. Вони характеризувались жорстким регламентуванням заробітної плати в поєднанні з її величезною заборгованістю, наявністю численних видів (близько 60) грошової та негрошової допомоги, які не носять цільового характеру. Як наслідок, трудова мотивація заміщена державними компенсаціями: соціальними гарантіями на виробництві, виплатами і пільгами за місцем проживання тощо. «Те, що робітники не доодержали як працюючі, – справедливо зазначає І. Заславський, – їм намагаються повернути як соціально незахищеним» [2].

Оскільки ж реструктивна політика держави розповсюджувалася лише на державні підприємства, то в країні сформувалась значна та невиправдана диференціація доходів. За даними офіційної статистики, розрив у доходах 10% найбагатших і 10% найбідніших громадян України становить 12 разів, а за експертними оцінками – перевищує в декілька разів. Завданням соціальної політики держави є захист інтересів соціально вразливих груп населення. За умов ринку цю роль може виконувати тільки держава, оскільки підприємства, зрозуміло, намагаються звільнитися від некон-

курентоспроможної робочої сили і перешкоджають її найму. В новому Законі України «Про зайнятість населення» (ст.14) виділено групи працездатних громадян, яким держава забезпечує додаткові гарантії [3]. Це жінки, які мають дітей віком до шести років, одинокі матері, молодь, яка закінчила навчання і не отримала направлення на роботу, особи передпенсійного віку, громадяни, які з поважних причин більше одного року не мають роботи, особи, звільнені після відбуття покарання, та такі, яким виповнилося 15 років і які можуть, як виняток, прийматися на роботу.

Серед основних причин незайнятості домінують дві – вивільнення у зв'язку зі змінами в організації виробництва та звільнення за власним бажанням. Цілком імовірно припустити, що «власне бажання» також пов'язане з негараздами на виробництві, спадом економічної активності, не виплатою заробітної плати. Значну роль у цьому має відігравати соціальне страхування на випадок безробіття, визначене Законом України «Про збір на обов'язкове соціальне страхування» (ст. 5) і закріплене наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 3 жовтня 1997 р. № 4 «Про порядок справляння збору на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття». Крім того, видається обґрунтованою пропозиція і щодо страхування на випадок часткового безробіття, яка має особливе значення в умовах різкого його розростання в Україні [4].

Формування соціальної політики у великій мірі залежить від правового регулювання, яке витікає з Конституції, законів України, з низки нормативно-правових актів, основними з яких є Укази Президента України, Постанови і Розпорядження Кабінету Міністрів України, накази міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади.

Як приклад дії нормативно-правового акту нами розглянуто Програму сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року [5] (далі – Програма), яка була прийнята у відповідності з імплементацією нової редакції Закону України «Про зайнятість населення». В ній закладено підвалини для практичної реалізації принципу соціальної справедливості у сфері зайнятості: визначено заходи і шляхи розв'язання проблем у сфері зайнятості населення та

передбачено консолідацію зусиль усіх сторін соціального діалогу, спрямованого на підвищення рівня економічної активності населення, сприяння його продуктивній зайнятості та посилення соціального захисту від безробіття.

Розглянемо ще одну компоненту підтримки економічно активного населення. Як свідчить зарубіжний досвід, у більшості розвинених країн світу функції державних служб зайнятості не обмежуються, а доповнюються безкоштовними посередницькими послугами приватних агенцій з працевлаштування. У свою чергу, це зумовлює дієву взаємодію державних та приватних суб'єктів, що надають послуги з працевлаштування в ході реалізації політики зайнятості економічно активного населення. Зокрема, частка осіб, працевлаштованих приватними агенціями у деяких країнах ЄС (наприклад Нідерланди), становила близько 3,5% осіб від загальної чисельності працевлаштованих [6].

Аналіз вітчизняних законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють сферу зайнятості, свідчить про недосконалість правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання, що надають посередницькі послуги з працевлаштування. Наявність правових прогалин негативно позначається на реалізації принципу соціальної справедливості у сфері зайнятості економічно активного населення і проявляється у вигляді дискримінаційних обмежень на ринку праці України.

Правовою основою законодавчого врегулювання сфери зайнятості, з урахуванням вимог міжнародних норм права, могли б стати Конвенція МОП №181 «Про приватні агентства зайнятості» [7] та Рекомендація МОП №188 «Щодо приватних агентств зайнятості» [8]. Вони встановлюють загальні умови регулювання найму, розміщення і зайнятості працівників, найнятих приватними агентствами зайнятості, та закріплюють заборону відмови прийняття на роботу за ознакою раси, статі, релігії, політичних переконань, національного походження й соціального стану або будь-яким іншим формам дискримінації. На сьогодні в Україні ці Конвенції не ратифіковані, що помітно знижує реалізацію принципу соціальної

справедливості у сфері зайнятості України, який дав би поштовх до «детінізації» та легалізації робочих місць, заборони будь-яких дискримінаційних обмежень та повноцінного захисту економічно активного населення в ході реалізації їх трудових прав. Уряд повинен зосередити свої зусилля у сферах, де існують виразні ознаки невдач ринку, і повинен «демонтувати регуляційні перешкоди приватному сектору у сферах, в яких він має порівняно невігідне становище» [9, с. 495].

На основі зрушень в економічному просторі України та трендів глобальних процесів слід завчасно подбати про попередження можливої нової економічної та фінансової кризи та ідентифікувати наступні детермінанти розвитку економіки та соціальної політики на перспективу.

З цією метою слід досягти:

- зростання національної економіки під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, а також збільшення обсягів кредитування реального сектору економіки;
- виконання Державного бюджету за доходами, зменшення бюджетного дефіциту, скорочення державного внутрішнього та зовнішнього боргів;
- подальше утримання інфляції на запланованому рівні;
- зменшення тіньового сектору економіки внаслідок виваженої податкової політики, сприятливого інвестиційного та підприємницького клімату в Україні.

Будівництво високорозвиненої соціальної держави в Україні має стати вкрай необхідною і актуальною потребою у формуванні концептуальної моделі і механізмів функціонування соціальної держави. Активна та ефективна соціальна політика має стати міцним підґрунтям всебічного інноваційного, соціального розвитку країни, інтегрування у Європейський Союз, підставою для будівництва соціальної держави з конкурентоспроможною соціально орієнтованою ринковою економікою, здатною забезпечити людський розвиток, гідний рівень і якість життя громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – №30.
2. Заславський И. К. Характеристика труда в современной России / Заславский // Вопр. економики. – 1997. – №1. – С. 76–91.
3. Закон України про зайнятість населення // Відом. Верховної Ради України. – 1991. – №14. – С.170;
4. Про порядок справляння збору на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 3 жовт.2997р. №4. – Режим доступу:<http://rada.gov.ua>;
5. Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року: [Постанова КМУ від 15 жовтня 2012 р. №1008] // Офіційний вісник України. – 2012 р. – № 83. – С. 83, ст. 3363.
6. Кисільова Т. Приватні агентства зайнятості / Т. Кисельова // Юридичний вісник України. – 2006 р. – № 13(561). – С.13;
7. Конвенція про приватні агентства зайнятості: [Конвенція МОП від 19 черв. 1997 р. № 181]:[Електронний ресурс] // Верховна Рада України – офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_046.
8. Рекомендація щодо приватних агентств зайнятості: [Рекомендації МОП від 19 черв. 1997 р. № 188]. – [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_292;
9. Пол А. Семьюельсон, Вільям Д. Нордгауз. Макроекономіка. Переклад з англійської. Наукова редакція перекладу Степана Панчишина. – Київ: «Основи», 1995. – С. 495.

Тищенко А. Н., докт. экон. наук, профессор, заведующий отделом проблем развития региональной экономики
Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ УКРАИНЫ И ЕЕ РЕГИОНОВ: ОЦЕНКА И ПЕРСПЕКТИВЫ ПОВЫШЕНИЯ

Для начала XXI в. характерны новые тенденции развития, обусловленные средой их формирования (рис. 1).

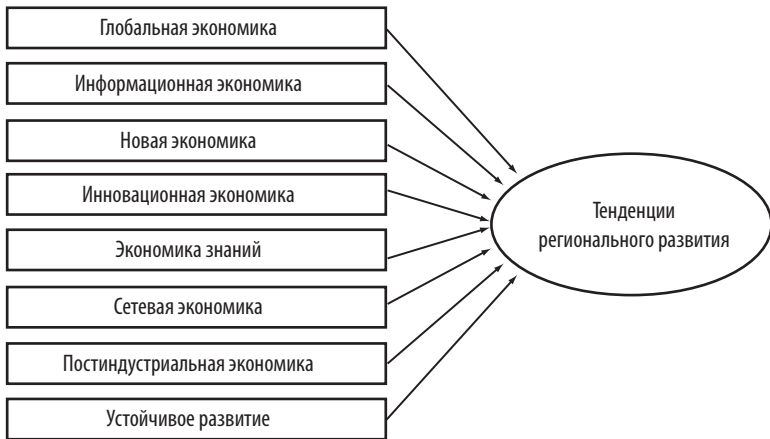

Рис. 1. Среда формирования тенденций развития стран и регионов в терминах основных явлений и процессов

Повышение мобильности трудовых, инвестиционных и инновационных факторов, вызванное глобализацией, сетевая организация производственных процессов – характерные черты мировой экономики последнего времени. Неудивительно, что необходимость адаптации национальной и региональной политики к процессам глобализации и переходу на инновационный путь развития, становится наиболее значимой тенденцией. Характерно, что регионы становятся составной частью мирового хозяйства наряду со странами, в них доминирует новая стратегия развития, основанная на глобально ориентированной региональной политике

и глобальной конкуренции. Конкурентоспособные региональные экономики становятся основой устойчивого развития не только регионов, но и страны [1; 17].

Процесс глобализации, затрагивающий, главным образом, отраслевые и национальные рынки, следует рассматривать в качестве объективного результата третьей промышленной революции и смены парадигмы экономического развития, глубоко затронувшей структуру производства, распределения и потребления общественных и материальных благ. Глобализация породила множество новых факторов, заставила искать новые подходы в управлении и обеспечении конкурентоспособности микро- и макроэкономических субъектов. Результатом развития глобализации следует считать тенденцию регионализации, начавшую активно проявляться во второй половине XX в.

Глобализация и регионализация – это объективный результат длительной эволюции общественно-политических и экономических отношений. Как считают ученые, последствия этих явлений далеко не всегда выгодны интересам национальных государств, их объединений, регионов, транснациональных компаний и международных организаций. *Это «переводит конкурентные отношения, возникающие между субъектами мирового хозяйства, из экономической плоскости в плоскость политико-экономическую. А потому и свойство конкурентоспособности стран, регионов и компаний на мировом уровне следует рассматривать как категорию комплексную, многофакторную»* [12].

Тенденции мирового развития меняют системные факторы экономического развития, происходит переход на качественно иную основу территориальной организации хозяйства и общества. Качество среды жизнедеятельности людей становится ресурсом производства. В условиях глобализации термины «хозяйственный рост» и «экономическое развитие» уже не синонимы ($\text{growth} \neq \text{development}$), так как потребление новых знаний приводит не только к наращиванию объема произведенных благ, а к созданию человека с новыми способностями и потребностями [10].

Экономическая политика государств должна быть направлена не на компенсацию традиционно сложившихся территориальных диспропорций, а на развитие, ориентированное на освоение перспективных технологических укладов, запуск новых видов деятельности, формирование современной инфраструктуры, изменение территориальной структуры хозяйства и системы расселения. Оценка КСП может выявить направления, позволяющие преодолеть депрессию и отсталость, обозначить цели и задачи, профильность и специфику развития регионов, выстроить стратегию социально-экономического развития.

Для развития современной теории конкурентоспособности (КСП) стран и регионов необходимо формирование системы оценочных показателей, методов их агрегации в индексы, которые позволяют более обоснованно подходить к формированию экономической политики, выявлению слабых мест, определению корректирующих воздействий, ведению постоянного мониторинга, и в целом позволяют повышать КСП как стран, так и регионов [1–4; 13; 18; 19]. Формирование оценки КСП может происходить на основе понятия, предложенного А. Селезневым [13]: «КСП региона – это обусловленное экономическими, социальными, политическими и другими факторами положение региона и его отдельных товаропроизводителей на внутреннем и внешнем рынках, отражаемое через показатели (индикаторы), адекватно характеризующие такое состояние и его динамику». Понятие может определяться в разносторонних аспектах и при помощи множества факторов, исходя из чего возможны различные методы и алгоритмы оценки КСП.

Как страна, так и регион представляют собой многофункциональную и многоаспектную систему. Разработка методики оценки КСП страны/региона представляет собой сложную задачу, заключающуюся не только в выборе единичных показателей, но и в необходимости поиска теоретических подходов, которые стали бы методической основой и обеспечили объективность и достоверность оценки. В зависимости от принятой парадигмы изменяется целевая функция и концепция КСП, что определяет круг факторов, применяемых для ее оценки. В практике строно-

вых и региональных сопоставлений чаще всего используют три подхода (табл.1).

Таблица 1

Основные подходы к оценке конкурентоспособности страны/региона

Базовые принципы оценки	Характеристика подхода
В качестве исходной категории для анализа КСП принимается один из аспектов исследуемой социально-экономической системы	полезен при формировании стратегии развития, определения слабых и сильных конкурентных позиций системы
Основанием является сопоставление субъектов по рейтингам, рассчитываемым на основе большого числа различных показателей, характеризующих эффективность функционирования экономики в целом	дает возможность анализа состояния экономики и конкурентных преимуществ страны/региона. Однако применение преимущественно экспертных оценок и ряд ограничений в методиках делает рейтинговые показатели достаточно субъективными
Оценка КСП производится на основе интегрального показателя при помощи ряда сложных агрегированных компонент	характерно применение количественных методов оценки, использование статистических данных, комплексных подходов к формированию компонент. Позволяет получить наиболее полную характеристику уровня КСП

Первый подход основывается на принятии в качестве исходной категории для анализа КСП одного из аспектов социально-экономической системы страны/региона: сопоставление затрат и цен в хозяйствах субъектов конкуренции; результатов рынков, баланса внешнеторговой деятельности; использование отдельных видов потенциалов и др. Такой подход полезен при формировании стратегии развития региона, определения его слабых и сильных конкурентных позиций. Оценка уровня КСП регионов на базе модели измерения потенциалов предлагается в работе [5]. Л. Полищук [11] при оценке КСП региона исходит из превалирующей роли рынка, реализующего потенциал региона в результате вовлечения в воспроизводственный процесс всех имеющихся в регионе ресурсов и их эффективного использования.

Второй подход основан на сопоставлении субъектов конкуренции по рейтингам, рассчитываемым как взвешенные средние от большого числа различных показателей. Такой подход связан с аналитической деятельностью сотен различных рейтинговых агентств и организаций, таких как Всемирный Экономический Форум (ВЭФ), международные институты: развития менеджмента (МИРМ), Фрейзера (Канада), Легатум (Швейцария); Всемирный банк, Уолл-Стрит Джорнэл; компания Оксфорд-Аналитика и др. Наиболее авторитетные – Индекс IMD и Индекс глобальной КСП (GCI), публикуемые соответственно МИРМ и ВЭФ, проводящими исследования по собственным оригинальным методикам. Отчет ВЭФ (GCI 2012-2013) предоставляет широкие возможности для сравнения КСП стран (табл. 2) [22].

Таблица 2

Позиции стран «десятки» и отдельных стран Восточной, Центральной Европы и Азии в рейтинге ВЭФ (GCI)

Страна	2012 – 2013 гг.	2011 – 2012 гг.	Изменение
1	2	3	4
Швейцария	1	1	0
Сингапур	2	2	0
Финляндия	3	4	1
Швеция	4	3	-1
Нидерланды	5	7	2
Германия	6	6	0
США	7	5	-2
Великобритания	8	10	2
Гонконг	9	11	2
Япония	10	9	-1
Китай	29	26	-3
Чехия	39	38	-1
Польша	41	41	0
Латвия	45	44	-1

Окончание табл. 2

1	2	3	4
Азербайджан	46	55	9
Казахстан	51	72	21
Литва	55	64	9
Словения	56	57	1
Венгрия	60	48	-12
Болгария	62	74	12
Россия	67	66	-1
Словакия	71	69	-2
Украина	73	82	9
Грузия	77	88	11
Румыния	78	77	-1
Молдова	87	93	6

Как правило, рейтинговые оценки составляются на основе большого числа показателей, от нескольких десятков до нескольких сотен [20,21]. Однако, как правило, до 2/3 оценок факторов в методиках западных агентств являются экспертными, что делает рейтинговые показатели достаточно субъективными.

Третий подход основывается на оценке КСП как интегрального показателя при помощи ряда сложных агрегированных компонент и отличается применением преимущественно количественных методов оценки; использованием большого числа разноплановых статистических данных; системным, комплексным подходом к формированию компонент. Смысловая нагрузка компонент может быть различной в зависимости от принятой концепции КСП. Примерами применения такого подхода могут также служить исследования Н. Калюжной [7], Н. Кизима, Е. Крячко [8], Б. М. Гринчель и Н. Е. Костылевой [5] и ряда других авторов. Метод оценки конкурентоспособности региона Н. Я. Калюжной заключается в использовании индекса КСП, который рассчитывается как

среднеарифметическое 12 подиндексов. По методу Н.Кизима, Е.Крячко [15], уровень КСП региона оценивается по трем компонентам: макро-, мезо- и микроКСП (рис. 2).

Б. М. Гринчель и Н. Е. Костылева при определении рангов [5] используют группу из 23 статистических показателей, характеризующих географическое положение и социально-экономическое развитие субъекта конкуренции, что позволяет оценить его общую социально-экономическую КСП. Впоследствии определяется ранг в системе сопоставляемых стран или регионов. Как правило, третий подход позволяет получить наиболее полную и объективную характеристику уровня КСП субъекта конкуренции

Проблемы устойчивого развития страны и регионов вызывают необходимость проведения последовательной и эффективной региональной политики, оптимально сочетающей интересы страны и регионов. Практика развитых стран показывает, что не может быть конкурентоспособных стран без конкурентоспособных регионов. Проведение этой политики связано с проблемой повышения КСП регионов и управления ею. При разработке основ концепции управления КСП региона ученые используют различные методологические подходы, что обусловлено многофакторностью и разноплановостью понятия «конкурентоспособность». Как свидетельствует теория и практика, управление КСП можно проводить, применяя маркетинговый, динамический, ситуационный, комплексный, системный и директивный подходы (табл. 3).

Применительно к региону маркетинговый подход акцентирует внимание на максимальном удовлетворении потребностей потребителей (населения), создании лучшей для них потребительской ценности, в качестве которой в настоящее время выступает комплекс социально-экономических условий для жизни и деятельности на данной территории. Этот подход претерпевает серьезные изменения, вызванные трансформацией роли потребителей. «Потребитель» – носитель нового мировоззрения; созидатель ценности; источник инноваций» [14].

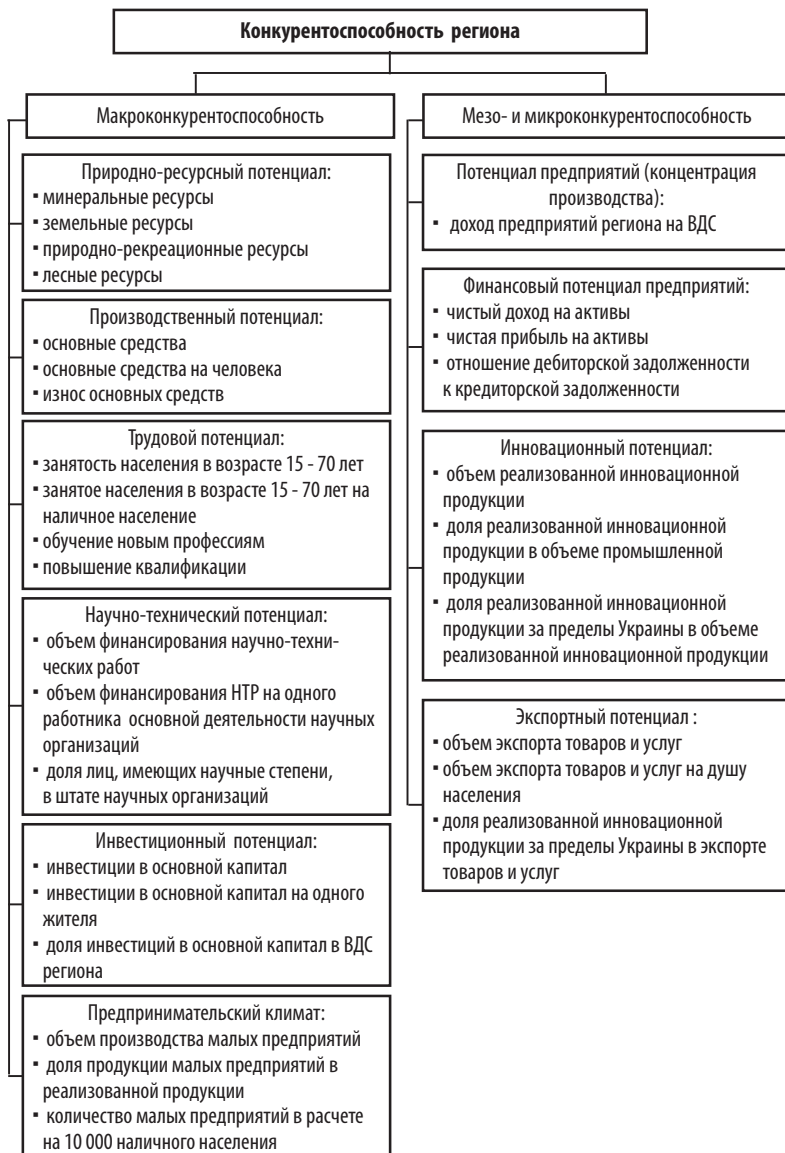

Рис. 2. Схема оценки конкурентоспособности региона [8]

Подходы к управлению конкурентоспособностью региона

Подход	Характеристика
Маркетинговый	Акцентирует внимание на максимальном удовлетворении потребностей потребителей (населения), создании лучшей для них потребительской ценности, в качестве которой выступает комплекс социально-экономических условий для жизни и деятельности на данной территории.
Динамический	Позволяет выделить отдельные этапы управления КСП региона, сформулировать прогнозы. Подход опирается на знание базовых конкурентных преимуществ региона, особенностей их жизненного цикла
Ситуационный	Базируется на том, что меры и методы управления определяются особенностями тех конкурентных обстоятельств (факторов), которые в настоящий момент оказывают наибольшее влияние на субъект конкуренции и достижение им своих стратегических целей
Инновационный	Позволяет объяснить качественно новые процессы в экономике, связанные с переходом на высшие технологические уклады; проявляет связь между инвестиционным климатом, инновационным развитием региона и его КСП
Структурный	Базируется на прогнозировании и разработке новой структуры специализации промышленности региона
Кластерный	Основывается на диагностике, и поддержке гетероерархических сетевых производственных структур, способных достигать высокой КСП за счет синергического эффекта
Комплексный	Сущность заключается в разработке комплексной стратегии управления КСП региона, учитывающей особенности и охватывающей все направления развития региона
Системный	Позволяет определить активаторы конкуренции (факторы, силы и субъекты позитивного действия, которые следует поддерживать и усиливать их действие) и дезактиваторы (факторы, создающие угрозы развитию и подлежащие устранению). Теоретической основой являются концепция групповых претензий (дезактиваторов конкурентоспособности) и теория заинтересованных сторон (субъектов, активизирующих создание и/или поддержание конкурентных преимуществ)
Директивный	Означает регламентацию конкурентных действий различных субъектов рыночной деятельности в нормативных документах, то есть предполагает комплексную разработку конкурентного законодательства

Динамический подход позволяет выделить отдельные этапы управления конкурентоспособностью региона, сформулировать прогнозы на будущее. Данный подход опирается на знание базовых конкурентных преимуществ региона, особенностей их жизненного цикла (табл. 4).

Таблица 4

Базовые конкурентные преимущества региона

Основание классификации	Виды конкурентных преимуществ	Примеры
1	2	3
1. Происхождение конкурентного преимущества	внешние	благоприятный климат, стабильность политической ситуации
	внутренние	конкурентный потенциал региона, развитая инфраструктура
2. Сфера возникновения конкурентного преимущества	природно-климатические	природные ресурсы, выгодное географическое положение, климат
	социально-политические	социальная стабильность, совершенное законодательство
	технологические	промышленная структура региона, прогрессивные технологии
	культурные	культурные ценности, культура общества
3. Время реализации конкурентного преимущества	экономические	конъюнктура рынка, совершенство налоговой и бюджетной системы
	стратегические	применение опережающих стратегий управления, развитие человеческого потенциала
4. Вид получаемого эффекта от реализации конкурентного преимущества	тактические	дешевая рабочая сила, транспортная инфраструктура
	научно-технический	внедрение изобретений, новых технологий, производство «мирового продукта»
	экологический	уменьшение выбросов в атмосферу, почву, воду; повышение эргономичности промышленного производства
	социальный	улучшение условий труда и отдыха, повышение уровня и качества жизни

1	2	3
	экономический	сокращение сроков окупаемости инвестиций, выход региональных производителей на новые рынки
5. Степень стабильности	высокого ранга (устойчивые)	имидж региона, инвестиционный климат, структура промышленности
	низкого ранга (неустойчивые)	дешёвая рабочая сила, доступность источников сырья, экология

Ситуационный подход акцентирует внимание на необходимости адаптации субъекта конкуренции к различным ситуациям. Он базируется на том, что, несмотря на всеобщую применимость концепции управления конкурентоспособностью, конкретные меры и методы управления значительно варьируют и определяются особенностями тех конкурентных обстоятельств (факторов), которые в настоящий момент оказывают наибольшее влияние на субъект конкуренции и достижение им своих стратегических целей [16].

Рассмотрение категории «конкурентоспособность» с позиции инновационного подхода связано с инновационным потенциалом. Существуют различные методики измерения инновационного потенциала, наиболее известными из которых являются субиндекс инновационного потенциала индекса глобальной конкурентоспособности, рассчитываемый ВЭФ, глобальный инновационный индекс (ГИ) института делового администрирования INSEAD (Франция), рейтинг инновационной активности регионов Национальной ассоциации инноваций и развития информационных технологий НАИРИТ (Россия), инвестиционный рейтинг регионов, российского агентством «Эксперт РА» [9].

Очевидный факт, что регион не может быть конкурентоспособным во всех секторах и сферах экономической деятельности, вызвал появление структурного подхода к управлению КСП [6]. Подход основан на формировании отраслевой структуры промышленности региона, которая в значительной степени определяет экономическую эффективность

и социальные показатели региона, а также роль, которую он играет в экономике страны.

Кластерный подход основывается на выявлении и реализации экономического потенциала регионов на базе развития одной из наиболее эффективных форм организации производства в регионах – промышленных кластеров, которые представляют собой гетероиерархические сетевые производственные структуры высокой конкурентоспособности. Существующие модели организации промышленных кластеров позволяют представить альтернативы для выбора пути развития промышленных кластеров в регионе.

Комплексный подход предполагает распространение идей конкурентного управления на все сферы менеджмента – управление маркетингом, инновациями, производством, персоналом, финансами и т. п. Применительно к региону сущность данного подхода заключается в разработке комплексной стратегии управления конкурентоспособностью региона, учитывающей особенности и охватывающей все направления развития региона как социально-экономической системы.

Применение системного подхода обусловлено как сложностью и многомерностью категорий «конкуренция» и «конкурентоспособность», так и многовекторностью факторов конкурентоспособности и конкурентных преимуществ. Р. Фатхутдинов рекомендует формировать «дерево целей», а затем на его основе создавать сами стратегии и организационные структуры для их реализации [15]. Системный подход позволяет определить активаторы конкуренции (факторы, силы и субъекты позитивного действия,) и дезактиваторы конкуренции (факторы, оказывающие негативное воздействие на регион как социально-экономическую систему).

Директивный подход означает регламентацию конкурентных действий различных субъектов рыночной деятельности в нормативных документах, то есть предполагает комплексную разработку конкурентного законодательства, стандартов, методик, инструкций, создание структур по управлению КСП страны и регионов, какие существуют в развитых

странах и ряде стран постсоветского пространства: США, ЕС, Великобритании, Армении, республике Беларусь, Казахстане, прибалтийских государствах, РФ и др. Существуют законы о защите конкуренции и на межнациональном уровне: серия документов ЮНКТАД по проблематике законодательства и политики в области конкуренции, Акт ЕС о Восточном партнерстве, Лиссабонская программа стран ЕС и др. Однако на Украине данный подход не получил развития. Работая в несовершенном законодательном поле, предприятия страны не могут противостоять конкуренции со стороны европейских и мировых производителей, теряют рынки, вынуждены сокращать объёмы производства и численность работающих, что вызывает снижение благосостояния общества.

Обобщая сказанное, отметим, что по отдельности каждый из рассмотренных подходов может быть использован для решения локальных задач, но не позволяет разработать и обосновать комплексную стратегию управления КСП страны/региона. В качестве базового для региона целесообразно использовать системный и комплексный подходы, в то время как директивный – на национальном и международном уровнях.

ЛИТЕРАТУРА

1. Анимица Е. Г. В поисках новой парадигмы регионального развития/ Е. Г.Анимица, В. П. Иваницкий, Э. В. Пешина. – Екатеринбург: УрО РАН, 2005. – 107 с.
 2. Белякова, Е. В. Новая парадигма регионального развития /Е. В. Белякова // Проблемы современной экономики. – 2009. – № 2. –С. 285–288.
 3. Богдан Н. И. Региональная инновационная политика. – Ново-Полоцк: ПГУ, 2000. – 358 с.
 4. Богомолова, И. П. Анализ формирования категории конкурентоспособность, как фактора рыночного превосходства экономических объектов / И. П. Богомолова, Е. В. Хохлов // Маркетинг в России и за рубежом [Электронный ресурс]. – 2005. – № 1. – Режим доступа: <http://dis.ru/magaz/market/annotations/2005/1>. – Дата доступа : 11.11.2009.
-

Іванов Ю. Б., докт. екон. наук, професор,
заступник директора з наукової роботи
Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

ДЕРЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ: ПОДАТКОВО-БЮДЖЕТНИЙ АСПЕКТ

Дерегулювання є одним із пріоритетних напрямів реформування державного управління економікою країни. У традиційному, вузькому розумінні під дерегулюванням економіки розуміють сукупність заходів, спрямованих на зменшення втручання державних органів у підприємницьку діяльність. У широкому сенсі дерегулювання економіки включає в себе не тільки скорочення та ліквідацію необґрунтованого втручання держави в бізнес, але й усунення необґрунтованих обмежень регіонального розвитку, тобто об'єкт дерегулювання не обмежується виключно мікрорівнем, а охоплює також і відносини між державою та регіонами.

В Україні відповідно до Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. [4] одним із провідних напрямів реформування стало впровадження заходів щодо продовження послідовної дерегуляції економіки. Реалізація реформ у сфері дерегуляції економіки, в широкому розумінні цього терміну, протягом 2010–2013 рр. проводилася у таких пріоритетних напрямках: спрощення дозвільних процедур і реєстрації майнових прав на нерухому власність, встановлення прозорих механізмів відкриття й закриття бізнесу, звуження прямого адміністративного державного контролю та уніфікація адміністративних послуг, лібералізація податкової системи та дерегулювання в бюджетній сфері. Останні два напрями являють собою сполучення політики дерегулювання та державної фінансової політики і потребують окремого дослідження.

Ключовою подією, що визначає основні тенденції в сфері дерегуляції податкової системи 2011–2012 рр., є прийняття та введення в дію Податкового кодексу України (ПКУ) [2], дерегуляційний ефект якого знайшов прояв у таких напрямках.

1. Скорочення кількості податків та зборів.

Згідно з рейтингом «Paying Taxes» [9], складеним Світовим банком, в 2010–2011 рр. українська система оподаткування була однією з найбільш обтяжливих у світі (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість податкових платежів протягом року в розрахунку на одного платника в країнах світу за даними рейтингів «Paying taxes»

Країна	Роки			
	2010	2011	2012	2013
Україна	147	135	135	28
Російська Федерація	11	11	9	7
Польща	40	29	29	18
Білорусь	107	82	18	10

Разом з тим, завдяки прийняттю та набуттю чинності ряду положень ПКУ від 02.12.2010 № 2755-VI, Закону України 08.07.2010 № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування» та інших нормативних актів кількість податкових платежів на рік було скорочено до 28 проти 147 платежів в 2010 році за рахунок скасування низки фіскально малоефективних податків та зборів – загальнодержавних – з 29 до 19, а місцевих – з 14 до 5.

2. Зменшення часу, необхідного для виконання податкового обов’язку платниками податків. Так, за даними рейтингу «Paying Taxes», в 2009 р. підприємство в середньому витрачало 736 годин на заповнення та подання декларацій, сплату податків. У 2012 р. ця цифра складала 491 годину, що суттєво перевищує відповідні показники інших країн (Білорусь – 338; Польща – 286; Німеччина – 207, Росія – 177, США – 175).

Таке скорочення є суттєвим кроком вперед та виступає наслідком не тільки зменшення кількості податків, але й:

- введення сучасних інтернет-технологій подання звітності. Це, зокрема, стосується норм пункту 49.4 Податкового кодексу України, відповідно до якого платники податків, що належать до великих та середніх підприємств, подають податкові декларації до органу державної податкової служби лише в електронній формі. Крім того, скороченню витрат часу, пов'язаних з веденням податкового обліку, сприятиме впровадження сервісу електронних офісів платників податків;
- скорочення податкових періодів. Тривалість податкового періоду безпосередньо впливає на витрати часу на виконання податкового обов'язку. Тому зменшення кількості податків з базовим місячним податковим періодом позитивно вплинуло на цю складову податкового рейтингу. В той же час негативний вплив забезпечується наявністю та поширенням в 2011–2013 рр. практики авансової сплати податків (це, зокрема, стосується введення щоквартальних авансових платежів з податку на прибуток підприємств);
- спрощення податкової звітності. Певні заходи в цьому напрямку здійснювалися протягом 2011–2012 рр., зокрема, стосовно ПДВ, однак в цьому плані є ще багато нереалізованих можливостей, про що свідчить й проведене Європейською Бізнес Асоціацією опитування фінансових керівників компаній [8]. Так, 27 % респондентів однією з найбільш вагомих негативних сторін сучасної податкової системи в Україні назвали ускладнення податкової звітності, збільшення трудових та фінансових витрат на облік та програмне забезпечення, погане адміністрування електронної звітності з боку податкової служби;
- наближення податкового та бухгалтерського обліку з податку на прибуток, впровадження методу нарахувань як основного методу обліку за даним податком, тобто визнання та класифікація доходів і витрат здійснюються за принципом «нарахування та відповідності доходів та витрат», прийнятим у бухгалтерському обліку, тобто, незалежно від дати надходження або сплати грошових кош-

тів, з урахуванням певних обмежень. Таке зближення податково-го та бухгалтерського обліку сприятиме спрощенню роботи бухгалтерів підприємств. Разом з тим, у зв'язку з введенням з 2013 р. обов'язкового обліку податкових різниць існує велика вірогідність збільшення трудомісткості ведення обліку за зростання відповідних витрат часу.

3. Ще одна складова рейтингу «paying taxes» – середньозважена ставка оподаткування – безпосередньо пов'язана з податковим навантаженням. На відміну від перших двох складових, цей показник не зазнав протягом 2011–2012 рр. суттєвих змін (55,4% порівняно з 55,5%). Для порівняння цей показник складає в Білорусі – 60,7%, в Росії – 54,1%, Польщі – 43,8%, Грузії – 16,5%. Ці дані свідчать про нереалізовані можливості зменшення податкового навантаження, що було декларовано як одна з ключових цілей Податкового кодексу України.
4. Впровадження автоматичного відшкодування ПДВ, що є безумовно позитивним зрушенням, дозволило підприємствам, що відповідають висунутим державою критеріям, безперешкодно в спрощеному порядку отримувати бюджетне відшкодування ПДВ. Причому в автоматичному режимі повертається 70% сум бюджетного відшкодування.

Разом з тим, суттєвими вадами чинного порядку бюджетного відшкодування є занадто жорсткі критерії автоматичного відшкодування та вимушене збільшення реплат з податку на прибуток підприємств (рис. 1).

5. Наступним заходом дерегулювання економіки України в сфері оподаткування 2012 рр. була лібералізація реєстрації платників ПДВ (на основі змін до ПКУ від 24 травня 2012 року). Так, відповідно до зміненої статті 182.1, «якщо особа, яка провадить оподатковувані операції і відповідно до пункту 181.1 статті 181 цього Кодексу не є платником податку у зв'язку з тим, що обсяги оподатковуваних операцій є меншими від встановленої зазначеною статтею суми, вважає за доцільне добровільно зареєструватися як платник по-

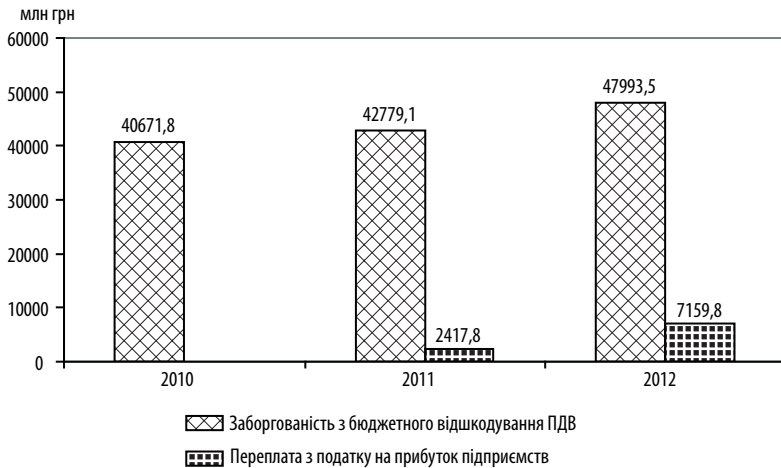

Рис. 1. Динаміка обсягу заборгованості з бюджетного відшкодування ПДВ та переплати податку на прибуток підприємств за 2010–2012 рр.

датку, така реєстрація здійснюється за її заявою». Це означає, що суб'єкт господарювання може в будь-який момент за своїм бажанням стати платником ПДВ.

Тобто введення процедури добровільної реєстрації платником ПДВ та наступне внесення змін до неї було одним з ефективних заходів дерегулювання економіки України у сфері оподаткування.

Дерегулювання в сфері бюджетної політики переважно спрямоване на усунення перешкод та забезпечення необхідних умов для сталого регіонального розвитку.

У 2011 р. із набуттям чинності нової редакції Бюджетного кодексу України [1] в цій сфері відбулися такі зміни:

1. Розширення переліку власних доходів місцевих бюджетів, що забезпечує більший рівень фінансової незалежності від держави. Так, починаючи з 2011 р., до складу власних доходів додатково почали включатися:

- повністю в розпорядження органів місцевого самоврядування надані кошти від надходжень із плати за землю;
- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
- фіксований податок на доходи від підприємницької діяльності;
- єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва (із прийняттям Податкового кодексу порядок його нарахування та сплати суттєво змінилися);
- надходження коштів від штрафних санкцій та адміністративних арештів.

За даними Державної казначейської служби, в 2011 р. доходи місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів збільшилися на 7,35% порівняно з відповідним показником за 2010 р. У 2012 р. таке збільшення становило 16,56% , що свідчить про наявність позитивних тенденцій зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів [5].

2. Позитивним, з позиції дерегулювання, є те, що ст. 69 БКУ на постійній основі визначений перелік доходів загального фонду місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, і перелік доходів спеціального фонду, який щороку визначається Законом про Державний бюджет України. Закріплення чіткого переліку доходів місцевих бюджетів, що залишаються в розпорядженні органів місцевого самоврядування, призводять до збільшення зацікавленості регіонів у нарощування власної фінансової бази. У 2011 р. показники доходів загального фонду місцевих бюджетів збільшилися на 5,54 % порівняно з 2010 р., в 2012 р. таке зростання є найбільш суттєвим і складало 13,75% [5].
3. Важливе значення для реалізації дерегулювання в бюджетній політиці має реалізоване в новій редакції БКУ розширення прав органів місцевого самоврядування в бюджетному процесі. Це, зокрема, стосується:

- права на самостійне визначення складу доходів і видатків бюджетів районів у містах (ст. 68 БКУ);
 - розширення напрямків формування та використання коштів бюджетів розвитку спеціального фонду місцевих бюджетів (ст. 71 БКУ). Зокрема крім існуючих раніше джерел – коштів від відчуження майна, надходження дивідендів, кошти від повернення позик, запозичення та ін. – до нього зараховуються також єдиний податок, плата за надання місцевих гарантій, частина коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення. Тим самим за допомогою бюджету розвитку органи місцевого самоврядування зможуть реалізовувати стратегічні плани та здійснювати довгострокові капіталовкладення;
 - надання можливості територіальним громадам сіл, селищ і міст об'єднувати на договірних засадах кошти бюджетів для виконання спільних проектів, що забезпечить більш якісний і швидкий рівень їх реалізації, або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ з урахуванням норм Бюджетного кодексу (ст. 75 БКУ).
4. Відповідно до норм ст. 108 Бюджетного кодексу передбачене стимулювання місцевих органів влади до нарощування доходів бюджету через перерахування до загального фонду місцевих бюджетів 50 відсотків надходжень податку на прибуток підприємств та акцизного податку понад річні розрахункові обсяги, визначені у законі про Державний бюджет України, за загальним фондом, що має викликати зацікавленість у органів місцевого самоврядування щодо забезпечення належних умов для створення нових підприємств та стимулювання розвитку та функціонування вже існуючих суб'єктів господарювання.
5. Ще одним проявом посилення політики дерегулювання є забезпечення принципу самостійності місцевих бюджетів. Так, згідно з БКУ, самостійність бюджетів забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел доходів бюджету, правом відповідних ор-

ганів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування визначати напрями використання бюджетних коштів відповідно до законодавства України, правом Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних місцевих рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні місцеві бюджети. Разом з тим, поки що про повну самостійність місцевих бюджетів говорити зарано, про що свідчать обсяги міжбюджетних трансфертів, що надходять до місцевих бюджетів з державного в якості фінансової допомоги. В 2011 р. обсяги перерахування міжбюджетних трансфертів збільшилися на 22% порівняно з 2010 р. [6], тоді як в 2012 р. таке зростання відбулося на 31,18% [7], що свідчить про посилення фінансової залежності органів місцевого самоврядування від центру.

- б. Згідно зі ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування» [4], виключною компетенцією органів місцевого самоврядування, а саме: сільських, селищних та міських рад в межах їх податкових повноважень є: встановлення місцевих податків і зборів відповідно до Податкового кодексу України. Разом з тим, в Податковому кодексі відповідні норми відсутні. А оскільки податкове законодавство є більш спеціалізованим щодо вирішення зазначених питань, то норми Закону України «Про місцеве самоврядування» не діють.

Незважаючи на реформування бюджетного законодавства, місцеві бюджети досі залишаються занадто залежними від держави, оскільки більшість повноважень та напрями формування та розподілу коштів відповідних бюджетів є підпорядкованою органам центральної влади та не в змозі самостійно забезпечувати населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб.

Аналіз різних аспектів державної політики дерегуляції економіки, яка здійснювалася протягом 2011–2012 рр., дозволив виявити основні проблеми та сформулювати основні напрямки їх вирішення в досліджуваних сферах державної політики (табл. 2).

Таблиця 2

Основні проблеми та напрямки вирішення

№ п/п	Проблема	Напрямок вирішення
1	2	3
<i>У сфері податкової політики</i>		
1	Порівняно висока кількість податкових платежів протягом року	<p>1.1. Обґрунтувати доцільність скорочення переліку загальнодержавних податків та зборів за рахунок інтегрування майнових (Розділ XII, ст. 265 та Розділ XIII ПКУ) та ресурсних (Розділи IX, X, XI, XV-XVII) податків</p> <p>1.2. Звузити сферу застосування авансових платежів в оподаткуванні (п.2 підрозділу 4 Розділу XX ПКУ)</p> <p>1.3. Збільшити тривалість базових податкових періодів</p>
2.	Надмірно високі витрати часу на виконання податкового обов'язку	<p>2.1. Спрощення податкової звітності та форм податкового обліку за основними податками та зборами (Розділи III, V, VI ПКУ)</p> <p>2.2. Впровадження сучасних безконтактних інтернет-технологій в сфері взаємодії платників та контролюючих органів (Розділ 2 ПКУ).</p> <p>2.3. Збільшити тривалість базових податкових періодів</p> <p>2.4. Проведення навчання платників податків з питань використання програмних продуктів, пов'язаних із визначенням податкових зобов'язань.</p> <p>2.5. Розповсюдження безкоштовних версій програмного забезпечення</p>
3	Висока середня загальна податкова ставка (55,4 %)	<p>3.1. Зменшення ставок деяких податків, зокрема запровадження диференційованого підходу до їх встановлення в залежності від виду та характеру діяльності або операції (ст. 151, 193 ПКУ)</p> <p>3.2. Перегляд умов надання податкових пільг та їх розмірів (Розділи III та V)</p>
4	Проблеми з адмініструванням електронної звітності	4.1. Підвищення кваліфікації посадових осіб податкових органів за напрямком адміністрування електронної звітності
5	Складність та суперечливість Податкового кодексу	5.1. Проведення постійного моніторингу податкового законодавства, виявлення та подальше позбавлення від суперечностей та колізій норм

1	2	3
6	Часті зміни до нового Податкового кодексу, відсутність часу на ознайомлення та адаптації	6.1. Регламентування та встановлення лімітів стосовно частоти внесення змін, які можна вносити в Податковий кодекс протягом звітного року
7	Необґрунтованість інформаційних запитів, свавілля податкових інспекторів	7.1. Встановлення чітко визначених та закріплених нормативно умов та правил отримання податкової інформації 7.2. Посилення каральних заходів та відповідальності посадових осіб за порушення ними встановленого порядку
8	Неможливість переносити збитки минулих податкових періодів	8.1. Встановлення відповідальності податкових органів за порушення норм Податкового кодексу стосовно можливості перенесення збитків податкових періодів
У сфері бюджетної політики		
1	Посилення рівня фінансової залежності регіонів від центру внаслідок збільшення питомої ваги міжбюджетних трансфертів	1.1. Зменшити питому вагу трансфертів за рахунок додаткового закріплення за місцевими бюджетами частини загальнодержавних податків і зборів (ст. 29, 64 БКУ). 1.2. Надання права органам місцевого самоврядування надавати пільги за загальнодержавними та місцевими податками в частині, що формує доходи місцевих бюджетів
2	Неоднозначне врегулювання повноважень органів місцевого самоврядування, невідповідність повноважень закріпленим фінансовим ресурсам	2.1. Необхідність докорінної зміни пріоритетів, на яких базується сучасна система розподілу повноважень та фінансових ресурсів між державою та органами місцевого самоврядування. 2.2. Усунення протиріч і досягнення узгодженості норм, закріплених податковим та бюджетним законодавством.
3	Необґрунтовано низька частка місцевих податків в дохідній частині місцевих бюджетів	3.1. Перегляд структури системи оподаткування України на користь місцевих податків Переведення в статус місцевих ресурсних, екологічних та майнових податків

1	2	3
4	Обмежені можливості органів місцевого самоврядування щодо витрат на економічний розвиток регіонів	<p>4.1. Розширення прав органів місцевого самоврядування щодо розмежування видатків за напрямками (ст. 87-90 БКУ)</p> <p>4.2. Коригування методичних підходів до визначення розміру міжбюджетних трансфертів на основі врахування результатів соціально-економічного розвитку регіонів (ст. 96-101 БКУ).</p> <p>4.3. Створення законодавчої основи для розширення можливостей регіонального регулювання економічних процесів та стимулювання економічного розвитку, зокрема: підвищення зайнятості населення за рахунок створення нових робочих місць, розвитку малого та середнього бізнесу інвестиційного розвитку, енергозбереження тощо.</p>

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Податковий Кодекс України №3221-VI (3221-17) від 02.12.2010 р. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

3. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР / Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

4. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_FINAL_1.pdf

5. Довідка про виконання місцевих бюджетів за доходами станом на 01.01.2012 (без урахування міжбюджетних трансфертів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/article/159445>. Довідка про виконання місцевих бюджетів за доходами станом на 01.01.2013 (без урахування міжбюджетних трансфертів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/article/180227>

6. Показники виконання Державного бюджету за 2010 – 2011 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?&cat_id=77643&stind=11

7. Показники виконання Державного бюджету за 2011 – 2012 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77643

8. Податковий Індекс: загальні результати / European Business Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://indices.eba.com.ua/ua/ti>

9. Paying Taxes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/download-order.jhtml>.

Криворотов В. В., докт. экон. наук, профессор,

Калина А. В., канд. экон. наук, доцент,

Уральский федеральный университет имени первого Президента России Б. Н. Ельцина, г. Екатеринбург

МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ ТЕРРИТОРИАЛЬНО-ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ СИСТЕМ

В рыночных моделях хозяйствования, характерных для современного этапа общественного развития, конкуренция является главной движущей силой, которая координирует деятельность участников рынка, регулируя пропорции общественного производства и создавая возможности максимального удовлетворения потребностей и наилучшего использования ресурсов в масштабе общества в целом.

В современных условиях центральным объектом в исследовании конкурентоспособности экономики становятся территориально-производственные системы (ТПС), включающие, с *одной стороны*, мощный производственный комплекс, объединяющий основные предприятия (фирмы), производящие профилирующую продукцию ТПС, и от результатов деятельности которых зависят условия жизнедеятельности и благосостояние всех составляющих ТПС; предприятия, производящие полуфабрикаты и комплектующие для нужд основного производства, а также предприятия, оказывающие сервисные и вспомогательные услуги. С *другой стороны*, ТПС включают организации, занимающиеся оказанием информационных, консультационных и т.п. услуг для обеспечения деятельности ключевых предприятий производственного комплекса, финансовые институты (банки, иные кредитные организации, страховые фирмы и др.), научно-исследовательские и опытно-конструкторские организации и т. п. Наконец, в рамках ТПС обязательно должны быть представлены так называемые территориальные институты в лице органов власти различных уровней, органов социальной защиты и социального обеспечения населения и т. д. [1].

Кроме сказанного выше, важнейшим условием функционирования любой ТПС является ее географическая составляющая, заключающаяся в географической близости различных элементов (частей ТПС), что, в

свою очередь, обуславливает более низкие издержки производства и, соответственно, более высокие конкурентные преимущества производимой продукции за счет использования единой технологической, научной, образовательной, социальной инфраструктур [2].

Наиболее оптимальной формой ТПС в развитых странах мира являются кластеры, под которыми понимаются сконцентрированные по географическому признаку группы взаимосвязанных компаний, специализированных поставщиков, поставщиков услуг, фирм в родственных отраслях, а также связанных с их деятельностью организаций (например, университетов, агентств по стандартизации, торговых объединений) в определенных областях, конкурирующих, но при этом ведущих совместную работу [3, с. 256].

Несмотря на некоторые различия в подходах к трактовке понятия, построению структуры и механизмов формирования кластеров, большинство ученых и практиков сходятся во мнении, что обязательным условием для нормального функционирования и развития кластера является постоянная конкуренция между входящими в него компаниями, предприятиями, финансовыми институтами и т. д.

На сегодняшний день в России полноценных кластеров нет, прежде всего, по причине практически полного отсутствия или слабой конкуренции между отдельными элементами, образующими российские территориально-производственные системы. Их создание и развитие является проблемой «завтрашнего дня». Поэтому выделение экономического кластера как объекта исследования в настоящей работе считаем преждевременным. Это, в свою очередь, делает невозможным прямое использование кластерного подхода к исследованию и развитию российских ТПС и требует создания отдельного подхода в рамках решения задачи повышения конкурентоспособности региональных ТПС, учитывающего особенности формирования и развития современной российской экономики [4].

Традиционным подходом к построению ТПС в советской и российской научных школах является территориально-производственный комплекс (ТПК). Учитывая преемственность российской экономики по отношению

к экономике СССР, а также во многом сходную идеологию построения производственного комплекса, ТПС в настоящей работе будем называть «современным российским ТПК», или просто ТПК. В свою очередь, под конкурентоспособностью ТПК как сложной социально-экономической системы нами понимается способность ключевых предприятий ТПК и ТПК в целом обеспечивать поддержание и поэтапный рост достигнутых результатов экономической деятельности при сохранении высоких показателей эффективности такой деятельности и обеспечении достойного качества и уровня жизни в территориальных образованиях, в рамках которых осуществляют свою деятельность основные предприятия ТПК.

Таким образом, центральным объектом исследования становится территориально-производственная система, построенная вокруг крупных интегрированных структур (или их отдельных крупных частей), работающих в российской экономике, и включающая в себя следующие основные элементы:

- предприятия основного производственного цикла;
- предприятия вспомогательных и обслуживающих производств;
- территориальная инфраструктура;
- финансовые институты;
- органы государственной власти различных уровней.

Основные конкурентные преимущества предложенной модели организации ТПС включают:

- обеспечение устойчивости и надежности производственного цикла по выпуску профилирующей продукции за счет консолидации в рамках ИС полного (или почти полного) технологического цикла производства продукции, управляемого из единого центра;
- консолидацию финансовых и других ресурсов для решения различных задач, в первую очередь, стратегического характера;
- экономию на транзакционных издержках за счет исключения возможной внутренней конкуренции между отдельными предприятиями, входящими в ИС.

Рассматриваемый в качестве объекта исследования ТПК представляет собой сложную социально-экономическую систему, характеризующуюся значительными масштабами деятельности и содержащую большое число элементов и связей между ними. Поэтому в основу исследования конкурентоспособности такой системы должен быть положен системный подход, в соответствии с которым объект рассматривается как целостное множество элементов в совокупности отношений и связей между ними [4]. В результате, можно предложить научно обоснованную систему исследования конкурентоспособности ТПК и управления ею, имеющую блочную структуру. В общем случае в ней можно выделить четыре крупных блока:

1. Формирования исходных методологических и методических принципов проведения исследования.
2. Методический аппарат оценки конкурентоспособности ТПК.
3. Прогнозирования конкурентоспособности ТПК.
4. Управления конкурентоспособностью ТПК.

Центральным блоком исследования является методический аппарат оценки конкурентоспособности ТПК. Конечным результатом проведения оценки по разрабатываемой методике является определение сводного (интегрального) индекса конкурентоспособности ТПК, который объединяет в себе различные характеристики, оценивающие жизнеспособность ТПК, перспективы и возможности его будущего развития, условия и качество жизни проживающего населения и др. Данный показатель (индекс) необходим для решения следующих задач [5; 6]:

1. Оценки современного состояния ТПК, выявления конкурентных преимуществ и «узких мест» и выработки на этой основе направлений и программ перспективного развития ТПК.
2. Обоснования стратегий и программ перспективного развития производственного комплекса и территориальных структур, входящих в ТПК. В данном случае рассматриваемый показатель можно использовать как главный целевой ориентир такого развития.

3. Разработки и обоснования развития новых видов бизнеса в рамках действующих ТПК, а также создания новых ТПК.

Конечной целью проведения оценки конкурентоспособности ТПК является определение сводного (интегрального) индекса конкурентоспособности, который в соответствии с методикой рассчитывается на основании совокупности всех показателей конкурентоспособности [4].

Среди основных достоинств представленного подхода можно выделить:

- возможность количественного измерения показателя конкурентоспособности, позволяющую сравнивать несколько ТПК или нескольких вариантов развития одного ТПК;
- комплексный учет различных критериев развития ТПК без придания приоритета какому-то избранному критерию;
- методика является «открытой» и позволяет без особых затруднений изменять состав показателей индекса конкурентоспособности в зависимости от поставленных целей, особенностей развития отдельных ТПК, а также имеющегося в наличии информационного обеспечения;
- в выражении (1) можно объединить результаты оценок отдельных сторон жизнедеятельности ТПК, выполненных на основании различных методических подходов и алгоритмов.

Непосредственное формирование показателей оценки конкурентоспособности ТПК предлагается выполнять в рамках блочной системы. В рамках предлагаемого методического подхода выделяются следующие два крупных блока показателей: блок показателей конкурентоспособности производственного комплекса; блок показателей конкурентоспособности территориальной инфраструктуры и социальной среды.

Полный состав показателей методики оценки конкурентоспособности ТПК и подходы к их расчету рассмотрены в ряде работ авторов, например, в [4].

Одной из главных задач, решаемых при управлении развитием ТПК в направлении повышения его конкурентоспособности, является прогнозирование и планирование показателей его развития. На основе анализа различных методов и подходов к решению прогнозных задач предлагается методический подход к прогнозированию показателей и управлению конкурентоспособностью ТПК (рис. 1), представляющий собой многоступенчатую процедуру, основанную на сценарном подходе и реализуемую поэтапно. При этом в рамках каждого из этапов используются методы и модели, которые дают наилучшие результаты с позиций достижения конечной цели конкретного этапа и зачастую могут быть не связаны с методами, использовавшимися на предыдущих этапах.

В рассматриваемом методическом подходе в качестве ключевых результирующих показателей деятельности предприятий производственного комплекса обычно выступают следующие четыре группы показателей:

1. Показатели производства основных видов продукции в натуральном выражении.
2. Показатели производства продукции в стоимостном выражении.
3. Показатели ожидаемых доходов и прибыли основных предприятий производственного комплекса. При необходимости данная группа показателей может быть зарегистрирована по отдельным предприятиям.
4. Показатели численности занятых в производственном комплексе и их социальной обеспеченности.

Прогнозирование каждой из выделенных групп показателей осуществляется последовательно. При этом прогнозные значения показателей предыдущей группы являются исходными для определения прогнозных показателей последующей. Выбор конкретных методов, подходов и инструментов прогнозирования определяется спецификой объекта исследования, имеющейся информационной базой и условиями решаемой задачи.

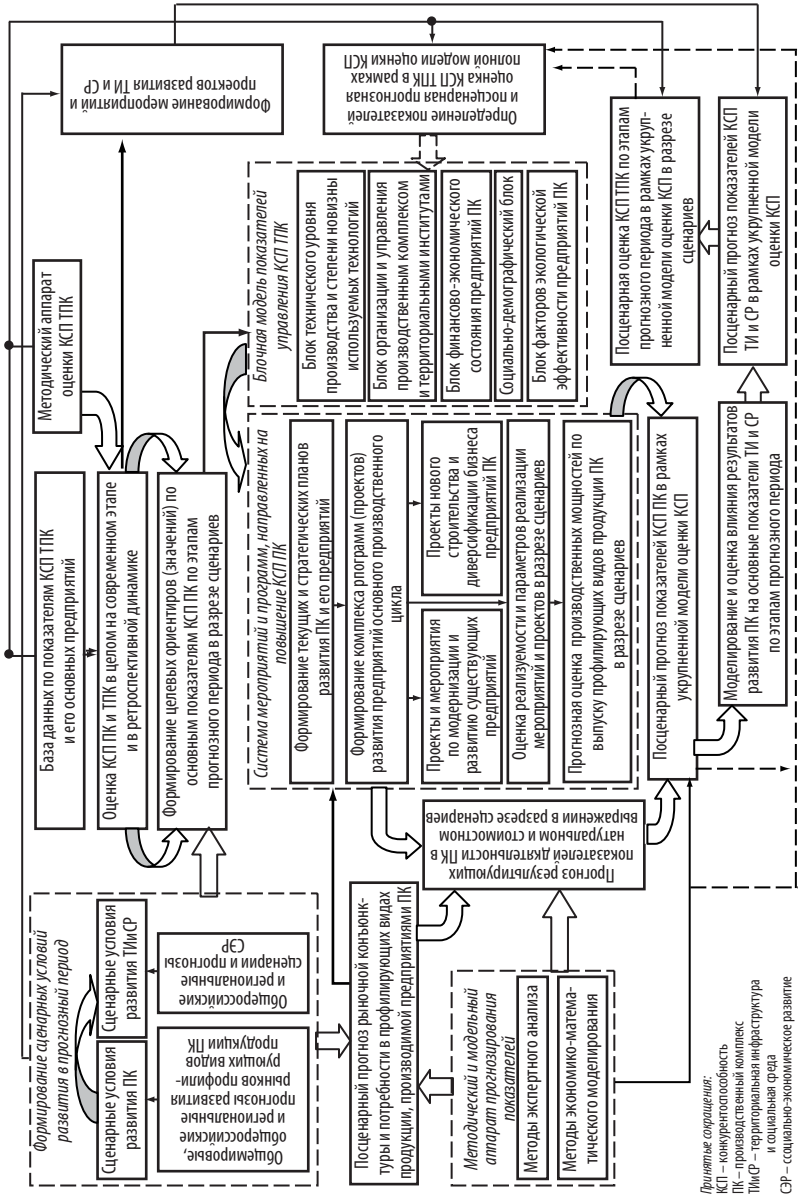

Рис. 1. Методический подход к прогнозированию показателей и управлению конкурентоспособностью ТПК

Комплексно оценивая научные и практические результаты, полученные в ходе выполнения работы, можно заключить, что предложенный научно-методический подход является эффективным средством решения задач планирования текущего и стратегического развития ТПК и управления таким развитием.

ЛИТЕРАТУРА

1. Криворотов В. В. Методология формирования механизма управления конкурентоспособностью предприятия. – Екатеринбург: УГТУ-УПИ, 2007. – 238 с.
 2. Enright M. J. Regional Clusters: What we know and what we should know // Paper prepared for the Kiel Institute International Workshop on Innovation Clusters and Interregional Competition, 2002. 25 p.
 3. Портер М. Конкуренция: пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
 4. Криворотов В. В., Калина А. В., Матвеева Т. В., Байраншин А. Ю. Повышение конкурентоспособности современных российских территориально-производственных комплексов. – Екатеринбург: УрФУ, 2013. – 262 с.
 5. Криворотов В. В., Калина А. В., Байраншин А. Ю. Методический подход к оценке конкурентоспособности территориально-производственных комплексов // Вестник УрФУ. Серия экономика и управление. – 2011. – № 3. – С. 81 – 91.
 6. Криворотов В. В., Калина А. В., Байраншин А. Ю. Методика оценки конкурентоспособности территориально-производственного комплекса // Социально-экономическое развитие Украины и ее регионов: проблемы науки и практики: Монография / Под ред. В. С. Пономаренко, Н. А. Кизима, Е. В. Раевневой. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2011. – 280 с. С. 141 – 153.
-
-

ДОДАТКИ

Додаток 1

Перелік доповідей на секційних засіданнях, які рекомендовані для публікації у фаховому виданні

1. *Амосов О. Ю., Мирошніченко А. О.* Робоче місце як організаційна форма процесу праці
2. *Бєлікова Н. В.* Роль реклами у формуванні суспільства споживання в країнах, що здійснили економічні реформи
3. *Горобинская М. В., Гиль С. Е.* Проблема идентификации понятия и концепта в оценочной деятельности
4. *Дубницький В. Ю., Ходирєв О. І.* Порівняльний аналіз відповідності гіпотез про статистичні властивості показників фондового ринку реальним спостереженням
5. *Корж Н. В.* Інструменти оптимізації системи корпоративного управління промислових підприємств
6. *Лапшин В. І., Кузнiченко В. М.* Дефіцитна модель управління інвестиційними проектами у регіонах
7. *Мілевська Т. С.* Статистична оцінка результатів інноваційної діяльності регіонів
8. *Наумов В. Н.* Прогнозирование значений эндогенных переменных в системе одновременных уравнений
9. *Пурський О. І., Мороз О. І.* Визначення інтегральних показників соціально-економічного розвитку регіонів на основі експертних оцінок та методу головних компонент
10. *Семенченко А. В.* Управління кадровою безпекою в контексті соціально-економічного розвитку організації
11. *Сердюков К. Г.* Нестандартные подходы к оценке акций украинских акционерных обществ
12. *Стрижиченко К. А.* Анализ аттракторов развития финансового рынка Украины

13. *Химинець В. В.* Організаційно-інституційні механізми забезпечення сталого розвитку карпатського регіону

14. *Хохлов М. П., Григоренко А. А.* Цілісний господарський комплекс як основа внутрішнього ринку національної економіки

15. *Чичкало-Кондрацька І. Б., Корнієнко А. А.* Сучасні тенденції прямого іноземного інвестування у промисловість України

16. *Ярмак О. В., Німкович А. І.* Стабільність валют і валютна політика України

Наукове видання

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ:
ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ»**

23 – 24 травня 2013 року

м. Харків, Україна

Підписано до друку 20.05.2013 р. Формат 60 x 84/16. Папір офсетний.
Гарнітура ArnoPro. Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 3,72.
Обл.-вид. арк. 4,46. Наклад 200 прим. Зам. № 675.

Видавничий Дім «ІНЖЕК»
61001, Харків, пр. Гагаріна, 20. Тел. (057) 7034021, 7034001.
e-mail: vdinzhek@gmail.com; www.inzhek.kharkov.ua
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру України суб'єктів
видавничої діяльності ДК № 2265 від 18.08.2005 р.
Надруковано у ВД «ІНЖЕК», Харків, пр. Гагаріна, 20.